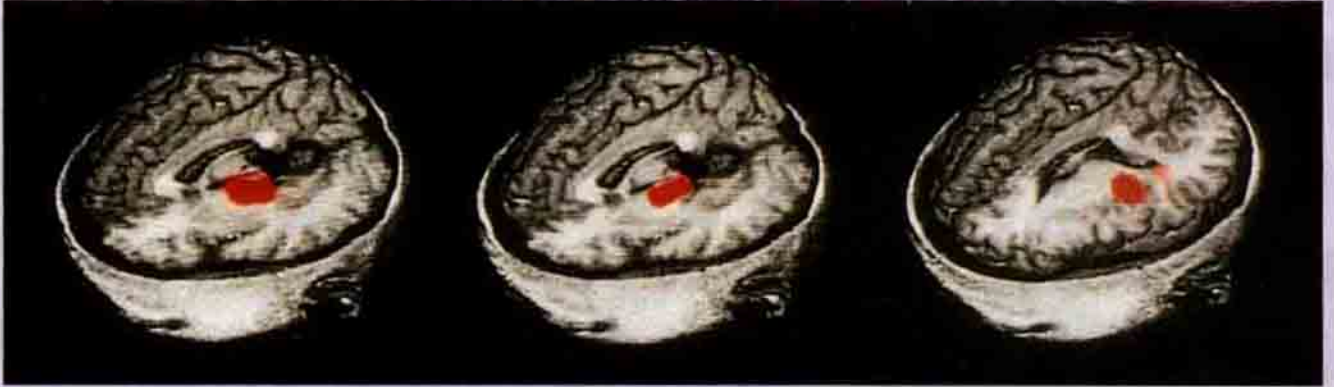

Anılar Yalan Söylediğinde

Anıların doğru ya da yanlış olup olmadığına karar verilmesi oldukça büyük bir tartışma konusu. Tartışmanın gerisinde ise yanlış anıların ne kadar çabuk oluşabildiği yer alıyor. Örneğin *şekerleme, kek, şeker, tat* kelimelerini ele alın. Bu kelimeleri birkaç dakika aklınızda tutun ve ardından kendinize sorun: *Tatlı*, bu listedeki kelimelerden biri miydi? Bu sorunun cevabına yanlış bir biçimde, evet gerçekten, *tatlı*, listedeki kelimelerden biriydi, demeniz çok büyük bir olasılık. O halde, *kek*'i hatırlamak ve *tatlı*'yı hatırlamak arasındaki fark neydi. Bu sorunun cevabını araştıran bir grup Harvard'lı araştırmacı, geçtiğimiz Ağustos ayında, beynin hem doğru hem de yanlış anıları tekrar ele alırken, ilk görüntülerini ele geçirdiler.

İlk olarak, birbirine anlamca yakın kelimeler (örneğin, *şekerleme, kek, lezzet* ten oluşan birçok liste) 12 yetişkin deneye yüksek sesle okunuyor. 10 dakika sonra, deneklere her listeden kelimeler gösteriliyor ve bunların duydukları kelimeler arasında olup olmadığı soruluyor. Onlar düşünürken, beyin aktiviteleri PET taramacıları ile görüntüleniyor. (Bu teknik, kan akışında ve zihinsel aktivitede artış olduğu sanılan bölgeleri keşfediyor). Ardından, deneklere orijinal listelerdeki kelimelerle benzer ancak aynı olmayan kelimelerden oluşan bir başka liste gösteriliyor (örneğin, *tatlı, şeker kaplama, yapışkan*). Bu listedeki herhangi bir kelimeyi hatırlama, yanlış bir anı oluşturuyor. Bu sırada araştırmacılar beyin aktivitesini tekrar görüntülüyorlar.

Denekler, gerçekten duymuş oldukları kelimeleri hatırlamada, önceden duymadıkları diğer kelimeleri hatırlamaya kıyasla daha başarılılar. Araştırmacıları şaşırtan ise, iki deney sırasında beynin aktivite biçimleri. Her iki test de, beynin iç kısımlarında yer alan ve en son olaylarla ilgili anıları oluşturmakla ilgili olan, orta temporal lobda etkinlik olduğunu gösteriyor. Ancak, ikisi arasında anlamlı bir farklılık var. İlk testte, deneklerden daha önce duymuş oldukları kelimeleri hatırlamaları istendiğinde, temporal lobda bulunan ve beynin yüzeyine yakın olan bir başka bölge daha aktif hale geliyor. Harvard Üniversitesi'nde bilişsel nöroloji uzmanı olan Daniel Schacter, bu bölgenin sesleri işlediğini ve aktivitesinin, kelimeler yüksek sesle okunduğunda sesin nasıl çıktığıyla ilgili işitsel hafızayı yansıtabileceğini düşünüyor. Buna karşılık, duysal detaylarla ilgili hafıza, "yanlış" kelime listesindeki kelimeler için oluşmaz, çünkü deneklere o kelimeler zaten okunmamıştır. Geçmişte yapılan çalışmalar da, doğru anıların yanlış olanlara kıyasla daha fazla fiziksel ve sinirsel detaylarla desteklendiğini gösteriyordu. Schacter, deneklerin, daha önceden "yanlış" bir kelime duyup duymadıklarını düşünürlerken, beyinlerinin bazen karar verme merkezi olan ön beyin korteksinin (sinirsel bulgular için çılgınca bir araştırma yaparcasına) aktif olduğunu belirledi.

Bu ay kovalama eylemi büyük bir olasılıkla, birşey hatırlamaya çalıştığımızda aktif hale geldiği düşü-

nülen ve Schacter'in insandaki yanlış hatırlama özelliğinin kaynağı olabileceğinden şüphelendiği orta temporal lobda yer alıyor. Görevi, örneğin tek bir deneyimle ilgili çeşitli duyular ya da bir arada anılan kelimeler arasındaki bağlantıları saklamak ve geri getirmek olabilir; ve ardından, bu bağlantılı bilgi parçacıkları için beynin hangi kısımlarına bakılması gerektiğini belirtiyor olabilir. Bu da, bir parçası verildiğinde, hatırlanan bilgileri yeniden derlememiz için olanak sağlar. Ayrıca, aslında orada olmayan anıları aramaya ve hatta bulmaya sevkeder. Schacter konuyla ilgili olarak, "İnsanlar *tatlı* kelimesinde olduğu gibi yanlışlara olumlu cevap verdiğinde, muhtemelen bunların gerçekten de tanıdık geldiğini düşünüyorlar" diyor.

PET taramaları, bir kelimeyi yanlış olarak hatırlayan beyinle, kelimenin yeni olduğunu farkeden beyin arasındaki aktivite farklarını ortaya çıkarmada yeterli değil. Ayrıca, terapistler ya da suçla ilgili kurumlar tarafından bir çeşit yanlış-anı detektörü olarak kullanılmaya hiç yatkın değil. Çünkü bunlar birkaç dakikadan çok önceki olaylarla ilgilenirler. Schacter, deneklerden, birkaç gün sonra aynı kelimeleri hatırlamaları istendiğinde bile bu aktivitelerin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinden emin değil. "Bu çalışma, aldatıcı anıların biyolojisini anlamak için oluşturulan bir binadan içeri atılan ilk adım olarak düşünülebilir."

Richardson, S., *Discover*, Ocak 1997
Çeviri: Bezen Hindistan